

Aspecte stilistice și sintactice ale gerunziului din unele narațiuni orale

DE

Alexandru Laurențiu COHAL

Dipartimento di Linguistica Teorica e Applicata
Università di Pavia

1. Preliminarii

Pînă în prezent, cercetarea limbii române vorbite s-a fundamentat, în afara textelor bazate pe anchete dialectale, pe destul de puține corpusuri care să conțină fapte ale oralității; recent, volumele de transcrieri ale limbii române vorbite propuse de Dascălu Jinga (2002) și de Ionescu-Ruxăndoiu (2002), au început să umple acest gol.

CORV (Dascălu Jinga (2002) conține transcrieri ale limbii române din registrul ei înalt (texte provenite din prezentări ale unor documente cu caracter științific) cît și – în măsură mai mică – transcrieri ale limbii române vorbite curent, o variantă supradialectală a românei conversate în registrul ei mediu-înalt.

IVLRA (Ionescu-Ruxăndoiu 2002) este și el un corpus ce reproduce conversația în limba română actuală acoperind mai multe situații interacționale, atît sub forma dialogului între persoane pe stradă, cît și sub formă mediată, la radio; în fine, reproduce fapte de limbă din monologuri, conferințe, discursuri parlamentare și comentarii sportive.

Pe cînd aceste corpusuri încep să acopere nevoia unui tezaur de limbă română actuală vorbită care să redea conversația spontană, nu am deținut informații despre existența vreunui corpus care să conțină texte pe baza *stilului discursiv narativ* al acestei limbi, cu referire la perioada actuală. În acest scop, în paragraful următor sînt descrise mijloacele prin care au fost procurate astfel de date, respectiv modul de realizare a corpusului necesar analizei gerunziului.

Posibilitatea de a avea astfel de corpusuri reprezintă o noutate cu ajutorul căreia se speră că se va putea aduce un plus de cunoaștere în cadrul dezbaterii referitoare la gerunziul românesc.

2. Metodă, corpusuri, date

Realizarea celor patru corpusuri. Dorindu-se obținerea unor fapte de limbă aparținînd *stilului discursiv narativ*, s-a apelat la un instrument cunoscut sub numele „Modern Times” *task* de Chaplin (Perdue 1993). Acest

instrument este folosit în cadrul cercetărilor asupra achiziției limbilor țărilor gazdă din partea emigranților, cu scopul principal de a ajuta la studiul competenței de organizare și reproducere a unei narațiuni. Fiind un film fără dialoguri sonore, tema Chaplin slujește la stimularea naratorului de a *umple* cu cât mai mult discurs oral timpul în care se desfășoară acțiunea. Instrumentul a fost folosit, printre altele, la studiul eroziunii limbii materne în primul rînd la nivel lexical pe lîngă emigranți adulți din prima generație de sîrbi și croați în Norvegia (Skaaden 2005).

Scenele alese, însumînd zece minute de vizionare, prezintă pe eroul (Chaplin) care abia ieșit din închisoare primește o recomandare pentru bună purtare și pleacă să se angajeze. Primul său serviciu după eliberare este însă un eșec; nățîng, provoacă scufundarea unei nave neterminată dintr-un șantier naval. Hoinărind, face cunoștință cu eroina (o tînă ră vagaboandă). Aceasta, de foame, fură o pîine dintr-un magazin, e denunțată și e gata să fie prinsă cînd cavalerul Charlie ia vina asupra sa, cu scopul secundar de a ajunge în închisoare, unde nu trebuie să muncească. După alte mici episoade, ajung amîndoi în duba poliției, din care scapă ca prin minune, ca mai apoi să se odihnească pe o peluză de pe care își imaginează cu mult jînd casa de vis și viața ideală.

Alegerea acestui subiect este mai mult decît inspirată deoarece tratează teme esențiale ale existenței umane, față de care raportarea este imposibil de evitat. Este foarte probabil că subiecții s-au regăsit în primă persoană ori au avut un membru al familiei în situații similare cu cele „trăite” de personajele filmului. Ţelul este acela de a provoca în naratori un nivel sporit de participare emotivă, ceea ce, se presupune, va putea reduce cît mai mult tendința acestora de a folosi, în actul lingvistic, o limbă îngrijită, literară. Întreaga interacțiune din jurul obținerii înregistrărilor audio s-a derulat într-un cadru informal. Întenționînd să reduc incidența variabilei *comprehensiune* asupra productivității lingvistice din timpul înregistrării, am relatat în prealabil fiecărui subiect despre ce era vorba în film și am permis tuturor o primă vizionare a segmentului ales, ocazie cu care am explicat mai bine regulile jocului.

Subiectul a fost astfel instruit să facă orice comentariu dorit în timpul narării poveștii din film, cu condiția ca actul lingvistic să oglindească cît mai fidel firul acțiunii; în plus subiectul se afla în imposibilitatea de a dialoga cu altcineva ori de a cere ajutor de la cercetător. Prof. Mirela Cherciov de la Glendon University din Toronto a fost responsabilă de realizarea înregistrărilor respectiv transcrierea a jumătate din materialul audio (Cherciov 2011).

Subiecții din grupurile neemigrate (a se vedea mai jos) au narat întregul segment selecționat din filmul „Modern Times” de Chaplin în limba română, realizând șase ore și patruzeci de minute de înregistrare audio, iar emigranții bilingvi numai cinci minute (restul de cinci au fost narate în a doua limbă cu scopul de a testa nivelul de bilingvism, respectiv amploarea interferenței L1 româna / L2 italiana ori L2 engleza).

Pentru reprezentarea textual-grafică a înregistrărilor audio s-a ales transcrierea cu sistemul CHAT¹ (<http://childes.psy.cmu.edu/>) pe suport *word.doc* (Cohal 2011). În scopul de a ușura analiza lingvistică, exemplele luate din aceste transcrieri sînt redactate aici fără indicațiile suplimentare specifice discursului oral (pauze, repetiții, retractări etc), precum și fără notările fonetice, acestea nefiind relevante pentru scopul propus în acest articol.

Acest lucru a dus la constituirea a două corpusuri ale limbii române vorbite din afara granițelor, varietăți ale românei în contact cu alte limbi (italiana, engleza), și a două corpusuri ale limbii vorbite române din interiorul lor; datele lingvistice rezultate sînt, se speră, caracterizate de următoarele două importante trăsături: *naturalețe* și apartenență la *stilul narativ*.

Naturalețe. Gradul de spontaneitate și gradul de lipsă de autocenzură în producerea actului lingvistic din *vorbirea liberă cu temă impusă* sînt depășite numai în cazul *vorbirii libere*. Astfel, prin alegerea acestui instrument se speră obținerea unor date ce au fost produse cu o spontaneitate relativ mare. Avantajul specific instrumentului este posibilitatea focusării interesului cercetătorului pe anumite obiective înainte de începerea culegerii datelor, prin însăși alegerea temei dar și prin orchestrarea modului în care decurge culegerea datelor.

Datorită aplicării unui scenariu specific, datele obținute aparțin *stilului discursiv narativ* (Genette 1972, 191-192²). Nararea evenimentelor din film, a secvențelor văzute pe ecran implică o posibilitate mărită a formulării enunțurilor prin procedee descriptive³, cu grad sporit de expresivitate. Faptul că s-a impus subiecților stilul narativ în obținerea corpusului de limbă română

¹ Sistem dezvoltat sub conducerea lui Brian MacWhinney de la Carnegie Mellon University.

² Stilul discursiv narativ cuprinde *monologul interior* și *stilul indirect liber*. (*ivi*)

³ Pe lângă gerunziu, este de așteptat ca într-o narațiune obținută cu instrumentul Chaplin să apară pasivul, datorită faptului că prin acesta se exemplifică strategiile discursive de atribuire a rolurilor pentru actanții povestirii, prin care de regulă unul dintre aceștia este pus în prim plan, celălalt/cealalte sunt trecuți în alte planuri (Siewierska 1984). Alte rezultate obținute în acest sens privitoare la folosirea pasivului și a complementului de agent în limba română în contact cu italiana se găsesc în Cohal (2011).

vorbită a constituit un avantaj în atingerea obiectivului obținerii unor texte în care posibilitatea apariției gerunziului să fie mărită, în condițiile în care el nu e foarte frecvent în limbajul popular; în limba română, scrierea este cea care manifestă mai multă preferință pentru gerunziu (Caragiu 1957, 88). Este însă probabil să fie găsit în astfel de narațiuni orale – prin urmare în limbajul poetic – datorită faptului gerunziul e caracterizat de expresivitate, putere descriptivă cât și (potențial) de ambiguitate.

Instrument de control: NSE. *The Native Speaker Evaluations* (NSE) este un instrument folosit *post hoc* prin care au fost oferite spre examinare un număr de fapte de limbă asupra cărora persista un dubiu de interpretare (Cherciov 2011, 119-122). Faptele de limbă reprezentau cazuri de gerunziu cu semantică ambiguă iar cei cinci subiecți din NSE, monolingvi și necunoscători ai limbilor secunde (italiana din Italia respectiv engleza din Canada), au fost instruiți să se exprime asupra provenienței vorbitorului din înregistrarea audio ascultată și apoi să se exprime asupra ‘corectitudinii’ construcțiilor gerunziale izolate în prealabil de cercetători.

Subiecți. Toți subiecții cercetărilor cu vârste între 25 și 55 ani, sînt absolvenți de studii universitare terminate ori cel puțin începute în România înainte de emigrare. Subiecții emigrați în Italia sînt în număr de cincisprezece, narațiunile lor durează în total 75 min. (5 min. fiecare), pe cînd subiecții emigrați în Canada sînt 21, narațiunile lor durează 105 min. (5 min. fiecare), în total obținîndu-se un corpus audio de trei ore. În cercetările desfășurate atît în Italia cît și în Canada, s-a constatat că acești subiecți sînt bilingvi, putîndu-se vorbi în cazul mării majorități de un bilingvism echilibrat, cu perechile de limbi Ro L1 – It L2 și Ro L1 – En L2 cunoscute în bună măsură la un nivel înalt, cu un avantaj firesc al limbii materne (Ro). Subiecții din grupurile de neemigrați au vârste între 25 și 38 ani, sînt cincisprezece foști studenți universitari ai Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și douăzeci de studenți universitari ai Universității de Vest din Timișoara, nu au cunoștințe de italiană, respectiv de engleză. Timpul de înregistrare ieșean este de 150 minute, cel timișorean de 200.

Construcțiile ce conțin gerunzii asupra cărora grupul NSE a ridicat probleme de înțelegere vor fi discutate în paragraful 4. **Aspecte stilistice și sintactice ale gerunziului din unele narațiuni orale.** Gerunziile din corpusul grupurilor de neemigrați nu au intrat în analiza NSE, ci au rămas la discreția discernămîntului cercetătorilor. Acestea din urmă prezintă și ele, în cifre similare celor din corpusul de limbă română din Italia respectiv Canada, aceleași tipuri de gerunzii, prezentate și ele la rîndul lor în paragraful 4.

3. Gerunziul în limba română

În latina atestată în Dacia gerunziul avea sensul participiului prezent activ (*anticipavit dicendo* în *Poetorio* [*Victorinus*] după Mihăescu 1960, 165) și semăna formal dar și ca funcție cu gerunziul din româna actuală. Dacă inițial avea funcție de ablativ cu valoare adverbială, cu timpul dimensiunea sa verbală (acțiunea ca proces) se amplifică (Caragiu 1957, 64); ca mai apoi, în româna veche din textele sec. XVII gerunziul chiar să apară deseori în locul indicativului (Philippide 1984, 130-131).

În româna actuală, dimensiunea adverbială a gerunziului, capabilă să susțină o semantică deosebit de bogată (Iordan, Robu 1978, 667), este concurată de una verbală. Nu în cele din urmă, asupra valenței predicative a gerunziului există în lingvistica românească o discuție neîncheiată și față de care nici unul dintre învățați nu a propus soluții pe deplin consacrate.

Rezultatul admisibilității predicativității gerunziului are importante implicații la nivel teoretic. Ultima ediției a GALR (2008) tratează tema gerunziului atât din punct de vedere al gramaticii, cât și al semanticii și sintaxei; neagă gerunziului funcția sintactică de predicat, în principal datorită faptului că nu se găsește în poziție autonomă în enunț. Gerunziul este clasificat în parte de vorbire ce poate manifesta un comportament verbal, adverbial și (în măsura redusă) nominal și adjectival (GALR 2008, I, 525). Funcția sa specifică constă în poziționarea – în ierarhia enunțului – într-un raport de circumstanțialitate față de alte procese ori acțiuni. „Funcția sa sintactico-pragmatică specifică este de asociere și de ierarhizare.” (GALR 2008, I, 525) Cuvintele cheie sînt: „proces dependent”, „plasare în fundal”, „tip de predicție semantico-sintactică subordonată”. GALR – pe lângă alți învățați⁴ – recunoaște însă gerunziului, în dreptul trăsăturii sale verbale, posibilitatea de a governa o *construcție gerunzială* „echivalentă cu o propoziție subordonată”, deci produs al contragerii. Un anumit grad de predicativitate îi este recunoscut gerunziului atunci cînd își ia alt subiect decît cel al predicatului cu care se relaționează (central aici termenul „gerunziu predicativ suplimentar”) ori cînd atrage clitics și adverbe (*iubindu-l mult, l-a iertat*).

Gerunziul pune probleme interesante îndeosebi în analiza rolului sintactic pe care îl are atunci cînd prezintă un grad mărit de independență față de predicatul considerat principal în enunț. Luînd o poziție diferită de cea a Academiei, Caragiu (1957, 70-72) a susținut printre primii ideea unei

⁴ La Irimia (1997, 337-339), *construcție gerunzială absolută*: *Venind el la mine, n-am mai putut pleca*. Referindu-se la contragerile gerunziale, Drașoveanu (1997, 201) vorbește de un gerunziu *pro-predicat*.

anumite predicativități⁵ a gerunziului dintr-o „propoziție gerunzială, fie dependentă (în majoritatea cazurilor), fie independentă”, propunând pentru acest gerunziu termenul „predicat-atribut”. Pentru Diaconescu (1995, 180) trebuie să se admită existența unui **gerunziu semidependent** în cazurile când acesta nu e circumstanțial, atribut ori subiect. Dimitriu (1999, 549, 599) merge pînă la capăt pe această linie și vorbește explicit de „funcția sintactică de predicat verbal” a gerunziului din astfel de construcții.

Un tablou – adus la zi – al problematicei gerunziului românesc, în ceea ce privește acumularea mulptilelor interpretări semantico-sintactice, inclusiv în suprapunerea aspectelor circumstanțial / predicativ suplimentar se găsește în Nemțuț (2011a, 218-221; 2011b, întreg cap. 3, cu exemple luate din beletristică).

4. Aspecte stilistice și sintactice ale gerunziului din unele narațiuni orale

4.1. Gerunziul narativ⁶. Anacolutul, discontinuitatea, suspendarea unor construcții pentru a continua enunțarea printr-o altă structură sintactică, evitarea subordonării – sînt tehnici de atribuit discursului vorbit în limba română (Vulpe [1980] 2006, Merlan 1998) și de aceea în astfel de enunțuri e imposibil de stabilit cu precizie proporția în care lipsa altor forme predicative poate fi datorată forței predicative a gerunziului. Predicatul poate să fie eludat și pentru motivul că a fost enunțat înainte. Este adevărat că, folosind o formă verbală ca gerunziul, locutorul profită de posibilitatea de a explicita atît aspectele gramaticale și sintactice cît și aspectele semantice (calități expresive ale discursului, polisemie) cu un redus material morfologic (radical verbal urmat de *-înd/ind*). Este de menționat tot aici însă că gerunziul nu este de altfel preferat de discursului oral, conform aceluiași autori citați, care merg în această privință pe aceeași linie cu GALR (2008, I, 543).

(1) *cîteva faze amuzante, el căzînd tot timpul în brațele unei femei care...* (Cherciov 2011)

Implicațiile dimensiunii expresive a gerunziului predicat la nivelul sintaxei frazei se observă cu claritate în cazul ce urmează. În lipsa altor forme verbale predicative, gerunziul îndeplinește singur funcția predicativă permițînd în plus față de indicativ exprimarea acțiunii ca durată. E vorba de o *independență provizorie*, contextuală a gerunziului, dată aici de elipsa

⁵ În acest sens succesiv, în Caragiu Marioțeanu (1962, 42) se consideră verbul la gerunziu un predicat de drept al propoziției pe care o guvernează, părere neîmpărtășită nici de Șuteu (1957) nici de Edelstein (1972).

⁶ Termenul îmi aparține.

verbului declarativ (*văd ...pe el căzînd*), tipică de altfel economiei actului povestirii.

(2) *o vede pe ea în casă (...) pregătind cina. El **reintrînd** în casă, **culegînd un măr, mușcînd din el*** (Cohal 2011)

Prima frază din acest exemplu conține un caz de gerunzii predicative suplimentare (*gătind, pregătind*). Pentru restul enunțului predicatia este concretizată prin seria gerunziilor (*reintrînd...*), independente, coordonate între ele, cu subiect comun propriu explicat.

În ex. 3, luat dintr-un fragment de narațiune, a fost menținută notația originală din corpus (Cohal 2011), unde *RAD este acronimul subiectului. La sfîrșitul fiecărui rînd, punctul indică terminarea enunțului, după care urmează o pauză în vorbire de circa o secundă.

(3) RAD: *Charlie intervine și spune nu nu a furat ea. Eu am furat pîinea. **Luînd** vina asupra lui. Și arată pîinea brutarului. Astfel Charlie este luat de polițist.* (Cohal 2011)

După Nemțut (2011), ar fi vorba despre un *gerunziu al ipostazei*, explicat prin elipsă. Chiar dacă nu poate fi contrazisă presupunerea (conform principiului economiei mijloacelor în limbă) că în al treilea enunț lipsește însuși predicatul, totuși, existența manifestă a materialului verbal (*luînd*) ar trebui să convingă mai mult ca argument al predicativității sale decît ipoteza unui predicat subînțeles. Ca argument suplimentar, se poate lua în considerare modalitatea coordonării prin pauză (transcrisă prin virgulă) între propozițiile guvernate de gerunzii în ex. 2 ori cea prin parataxă în intrare și prin conjuncție copulativă la ieșire, cu verbe la indicativ, precum în ex. 3.

4.2. Gerunziul predicat secundar. Cînd verbul la gerunziu apare pe lîngă un predicat manifestat, pentru GALR este vorba despre un „gerunziu coordonat”: acțiunea exprimată de gerunziu stă pe același plan cu acțiunea verbului predicativ (= „simultaneitate față de reper” – GALR 2008, I, 539). Valorile acestuia sînt „influențate de semantica aspectuală a verbelor”. Acțiunea din verbul la gerunziu ar trebui să se petreacă într-un moment (imediat) posterior acțiunii verbului ‘regent’ cu care intră într-o relație asemănătoare coordonării dintre două propoziții. Nu se întîmplă astfel însă în exemplele următoare:

(4) ***fugînd**, fata se oprește și îl cheamă și pe el să vină cu ea* (Cherciov 2011)

(cu sensul: *fuge, se oprește*; acțiunea din verbul reper e posterioară celei din gerunziu)

(5) ***mergînd** pe stradă se așează în fața unei case* (Cherciov 2011)

(cu sensul: *merge, se așează*; acțiunea din verbul reper e posterioară celei din gerunziu)

Pentru GALR verbele *aruncînd, fugind* și *mergînd* sînt gerunzii *asociative*⁷. Dar, foarte probabil, în ex. 4 gerunziul *fugind* poate ‘contra’ propoziția în ‘*după ce a fugit*’, în ex. 5 *mergînd* poate ‘contra’ un ipotetic ‘*în timp ce mergeau*’, dacă li se atribuie lor valori temporale. Orice interpretare a sensului din gerunziu, odată ce se pleacă din start de la ideea *forte* a circumstanțialității sale, deviază discuția în planul semanticii, iar sintactii îi rămîne rolul de a decide asupra tipului de complement de atribuit.

În realitate, discursul narativ a făcut posibilă observația că în economia enunțării din corpusuri gerunziul constituie deseori element serial într-o serie de predicate cu care se coordonează prin parataxă ori coordonare copulativă (a se vedea mai jos), gerunzii ce în propozițiile și frazele exemplificate au rol predicativ.

Potrivit terminologiei lui Diaconescu (1989, 25-26) aici este vorba despre un gerunziu semidependent cu funcție de **predicat secundar**; viziune sugerată – dar nu dusă pînă la capătul implicațiilor sale – înainte de Caragiu (1957, 72), cînd se referea la un gerunziu care funcționează „ca un predicat verbal în propoziție (...); [care] împreună cu subiectul exprimat sau neexprimat constituie o propoziție gerunzială cel mai adesea dependentă”.

Prin urmare, analiza la nivel semantic are rolul de a releva valențele gerunziului nu numai pentru a discerne asupra sensului celui mai plauzibil, dar mai ales pentru a semnală, atunci cînd gradul de ambiguitate generat de raportul dintre gerunziu și restul enunțului se apropie de non-sens, că cel mai probabil soluția este aceea de a atribui, împreună cu naratorul, rol predicativ și nu circumstanțial aceluia gerunziu.

Acest aspect este sugerat și de relația sensurilor dintre verbul structurii cu gerunziu și predicatul ‘principal’, relație ce generează baza pentru înțelesul întregului enunț din ex. 6:

(6) *culege un măr (...)* mușcă o dată **aruncînd** mărul pe geam (Cohal 2011)

(cu sensul: *culege, mușcă, aruncă*)

De fapt, după mine, gerunziul asociativ se găsește în exemple precum 7, în care semantica susține cu mai multă claritate relația de asociere la care se referă definiția circumstanțialului:

⁷ E vorba despre o „posterioritate indicată de gerunziu” deci de un gerunziu asociativ, de tip coordinativ (...), în care (...) nu există o relație sintactică explicită între propoziția regentă și construcția cu gerunziu (GALR 2008, I, 539).

(7) *dă din cap răspunzînd afirmativ* (Cohal 2011)

(cu sensul : *dă din cap, răspunde afirmativ*)

4.3. Gerunziul final. Ca și participiul latinesc, are rol de complement final: „acțiunea a doua reprezintă scopul în vederea căruia e întreprinsă acțiunea verbului la mod personal. În această funcțiune, gerunziul se întrebuințează mai des pe lângă verbele mișcării (...)” (Edelstein 1972, 77).

(8) *Charlie intră într-un: # restaurant cu autoservire umplînd două, două cu vîrf cu mîncare* (Cohal 2011)

(9) *martorul cu vînzătorul îi ajung pe polițist și Charlie spunîndu-le întoarce-te că fata...* (Cohal 2011)

(10) *Chaplin să bucură de situație mergînd la autoservire pentru a servi masa* (Cohal 2011)

(11) *polițistul îl lasă pe Chaplin în pace întorcîndu-se să o ia pe femeie* (Cherciov 2011)

Dar și în cazuri în care gerunziu are rolul unui complement final, se notează că propoziția cu verbul gerunziu depinde din punct de vedere al sensului destul de puțin de principală, putîndu-se vorbi de o anumită autonomie a sa și de un oarece raport de coordonare cu principală, dacă nu de independență. Fiecare dintre exemplele de mai sus poate fi transformat în punctul gerunziului în două propoziții coordonate copulativ, iar sensul sintagmelor cu două indicative nu este forțat în perechile ce se obțin: *intră și umple, ajung și spun, aleargă și cad, lasă în pace și întoarce*. Mai degrabă această forțare de sens transpare cu gerunziul de scop: *intră umplînd, ajung spunînd, aleargă cazînd, lasă în pace întoarcîndu-se*. De acest lucru se vorbește în GALR (2008, II, 546) unde se avertizează asupra posibilității de a interpreta aceste complemente finale (de scop) ca niște gerunzii coordonate.

Nu se poate nega prin urmare nici acestui din urmă tip de gerunziu un anumit nivel al predicativității, apropiindu-se prin caracteristicile sale de tipul de *gerunziu predicat secundar (asociativ – coordonat* în GARL).

4.4. Gerunziul din limba română în situație de contact lingvistic

În limba italiană tabloul gerunziului este mult mai simplificat. „In italiano il gerundio esprime la concomitanza, la simultaneità di due azioni/processi, a tutti e tre livelli temporali” (Tekavčić 1972, II, 533) În această limbă gerunziul are funcție exclusiv circumstanțială, exprimînd o

acțiune subordonată de tip instrumental ori modal sau o acțiune subordonată dar concomitantă (Schwarze 2009, 165⁸).

Lonzi (1991, 589) semnaleză în *Grande grammatica italiana di consultazione* că în italiana veche exista un gerunziu *coordinativ* (numit și *apozitiv*), paralel cu cel românesc tratat aici, dar care este cu totul marginal în limba italiană actuală. Gerunziul construcțiilor absolute este însă prezent în manieră semnificativă în limba italiană atât scrisă cât și în cea vorbită (*ibidem*, 570 și urm.).

În limba engleză gerunziul poate îndeplini mai puține funcții gramaticale decât în limba română ori în cea italiană, fiind mult mai gramaticalizat. Atât infinitivul cât și gerunziul englez pot corespunde traducerii conjunctivului românesc, atunci când intră într-o multitudine de combinații cu verbe specifice, modale, impersonale, aspectuale și de percepție; gerunziul englez în special corespunde mai degrabă infinitivului lung din română (rom. *mîncarea* (< *a mînca*), en. *eating*) (Mallinson 1986, 32⁹).

O anumită ambivalență (și, potențial, ambiguitate) semantică interesează gerunziul românesc atunci când acesta este guvernat de verbe tranzitive *sentienti*, precum *a vedea* din ex. 1.Ro (cu gerunziu temporal) care în ex. 2.Ro se poate relaționa cu un *gerunziu predicativ suplimentar*¹⁰ (GALR 2008, I, 534-535).

1.Ro *Am văzut-o plecînd* = 1.It *L'ho vista andando via* = 1.En *I saw her while leaving*

2.Ro *Am văzut-o plecînd* = 2.It *L'ho vista andare via* = 2.En *I saw her leaving*

În acest caz, dacă engleza corespunde oricum cu gerunziu (2.En ca în 1.En), în limba italiană se folosește infinitivul (2.It), ceea ce se poate explica prin faptul că predicativul suplimentar reprezintă în exemplul românesc contragerea unei subordonate cu verb conjunctiv (*că pleacă*), față de care italiana răspunde cu infinitivul (*a pleca*)¹¹.

⁸ Ex: instr.: *lo hanno ucciso dandogli un pugno*; mod: *camminava trascinando i piedi*; concom.: *rispose sorridendo (ivi)*. [trad. rom.: *l-au ucis dîndu-i un pumn, se plimba tîrînd picioarele, răspunse surîzînd*]

⁹ „The long infinitive is more nominal than verbal and in many ways parallels the English gerund.” (*ivi*)

¹⁰ Alți învățați (precum Drașoveanu 1997, 201) nu recunosc gerunziului nici calitatea de *predicativ suplimentar* și nici predicativitate în astfel de cazuri.

¹¹ Substituția infinitivului cu conjunctivul în limba română este analizată de gramatica istorică mai ales ca trăsătură ce alătură limba română limbilor balcanice (Banfi 1990).

Punctual deci, se observă existența unor paralele între aceste limbi¹² privind gerunziul; cu toate acestea, în urma analizei datelor din corpusuri, a reieșit că gerunziul din engleză nu pare a influența structurile cu gerunziu din limba emigranților, atât cele circumstanțiale cât și cele atributive ori predicative (?) din limba română din Canada. În mod analog, nici infinitivul italianesc din amintitele structuri gerunziale din limba română a emigranților din Italia nu pare a influența folosirea acestui tip de gerunziu. Ceea ce s-a relevat pe baza acestor corpusuri realizate în baza limbii române a emigranților din afara României reprezintă cu siguranță o chestiune *internă* a sistemului gerunziului românesc. Confirmarea deplină o oferă faptul că aceleași fapte de limbă sînt prezente în corpusul subiecților românilor ce nu au contact cu limbile în discuție (It, En). Interferențe ale românei (Ro L1) cu limbile în contact (It L1, En L2) nu sînt încă vizibile în corpusuri. De altfel, după cunoștințele momentului, nici literatura contactului lingvistic (*language contact*) nici cea a eroziunii lingvistice (*language attrition*) nu prezintă dovezi din cazuri similare de contact care să susțină ipoteza propulsării gerunziului la funcție predicativă.

5. Observații asupra predicativității tipurilor de gerunziu al narațiunii

Pentru comoditate, se readuce în prim plan ex. 6, cu gerunziu *predicat secundar*, în care pare că vorbitorul ignoră raportul dintre sensul verbului la gerunziu și sensul verbului de care gerunziul depinde formal¹³.

(6) *culege un măr (...) mușcă o dată aruncînd mărul pe geam* (Cohal 2011)

Date fiind sensurile primare ale verbelor din secvența „*a mușca (mărul) aruncînd mărul*”, pare puțin probabil ca gerunziul *aruncînd* să fie un asociativ ori modal pe lîngă *mușcă (mușcă aruncînd)*, cît mai curînd pare a fi vorba despre o structură gerunzială ce poate fi contrasă cu parataxa „*mușcă, aruncă*”, considerînd existența unui moment al acțiunii din gerunziu consecutiv momentului acțiunii din indicativ.

¹² Nefiind aici îndeajuns spațiu pentru prezentarea gerunziului cu aspect predicativ în limba engleză, trimit la Quirk *et. al.* (1972) pentru o privire de ansamblu a gerunziului în această limbă și la Cornilescu, Iclezan-Dimitriu (1996) pentru problemele practice în redarea gerunziului din engleză în română.

¹³ Grupul *Native Speaker Evaluations* (NSE) a considerat însă că formularea din ex. 6 aparține limbii române, dar că pune anumite probleme, nu atât ca formulare gramaticală, ci ca dificultate în decodificarea sensului.

Pe de altă parte, *gerunziul narativ* din ex. 2, adus din nou în prim plan pentru comoditatea expunerii, este – după mine – predicativ (deci independent¹⁴) la nivel propozițional și coordonabil la nivelul frazei.

(2) *o vede pe ea în casă (...) pregătind cina. El **reintrînd** în casă, **culegînd un măr, mușcînd din el*** (Cohal 2011)

Este dificil de apărut ideea unei independențe clare a gerunziului la nivelul frazei, în ciuda faptului că acest tip poate avea subiect, uneori chiar diferit de cel al verbului predicat cu care se relaționează. Cu termenii lui Lehmann (1988, 200), s-ar putea considera că exemplele cu gerunziu predicativ discutate aici reprezintă cazuri de „desententialization”, adică rezultatele unui proces de gramaticalizare la nivelul enunțului, prin care propoziții ce odată erau independente (cu verb personal) au fost clasate (prin folosirea unui verb nepersonal) la rangul de dependente, cu grad diferit de autonomie, de la caz la caz, în funcție de semantica din gerunziu.

Predicativitatea *gerunziului narativ* este limitată nu numai de dependența semantică (și logică) față de acțiunea din propoziția principală cît și de anumite aspecte formale la nivelul enunțului precum **poziția fixă**¹⁵ în enunț și **posterioritatea acțiunii** în raport cu cea a verbului precedent. În ceea ce privește clasificarea de față, gerunziului *predicat secundar*, așa cum apare în narațiuni, i se poate atribui un grad mai mare de predicativitate decît predicativitatea celui narativ, deoarece el se prezintă ‘dezlegat’ de cele două cerințe (poziția fixă în enunț și posterioritatea acțiunii în raport cu cea a verbului precedent.) Acest lucru nu surprinde prea mult: în fond, mutațiile din limbă sînt graduale.

În ceea ce privește primul aspect, se observă că gerunziul *narativ* intră în raport de coordonare cu verbul ‘regent’, dar se poziționează mereu în a doua parte a enunțului. Dificultatea explicitării raportului de sens dintre verbul la gerunziu și regentul său sugerează faptul că – probabil de multe ori – la mijloc nu este numai ambiguitatea structurală a gerunziului ci mai degrabă o strategie discursivă prin care vorbitorul intercalează, prin uzul gerunziului și a sateliților săi, o propoziție autonomă ori independentă cu care redă o parte a enunțului. În ceea ce privește al doilea aspect, se notează posterioritatea de

¹⁴ Caragiu definește propoziția gerunzială *independentă* ca fiind ‘principală insuficientă’, adică oarecum independentă, coordonată cu verbul principal (*ibidem*, 80).

¹⁵ A fost observat deja în privința altor forme verbale nepersonale, în ceea ce privește gramaticalizarea de la nivelul propoziției: „The cline of dependency matches up with the cline of grammatical integration, for example, finiteness on the left and non-finiteness on the right of the cline, expressed by the clausal remnants such as infinitives and participles.” (Hopper, Traugott 2003, 178)

sens acțiunii din gerunziul narativ (ex. 2, 6) față de momentul logic/istoric al desfășurării acțiunii verbului ('regentului') cu care acesta se coordonează, fapt ce contrazice convenția *consecutio temporum*.

În fine, un ultim aspect ce argumentează în favoarea ideii independenței sintactice a gerunziului predicativ din paragrafele 4.1., 4.2. și 4.3. este faptul că, în enunțuri, trăsătura parentetică a gerunziului este trecută în plan secund, el fiind încărcat cu o informație (precum indicativul care uneori îl anticipează) de care depinde restul propoziției. Acest lucru nu se observă însă atât de imperios în cazul gerunziului circumstanțial (a se compara ex. 6 cu ex. 7).

În ceea ce privește gerunziile predicative din limba română din afara României, *incorectitudinea* în acordarea între sensurile verbelor din aceste exemple ar putea conduce la o ipoteză a eroziunii lingvistice la emigranții bilingvi din Italia și Canada. Cu alte cuvinte, folosirea unui mod nepersonal, cu o paradigmă restrânsă (*luînd, fiind luat*) poate părea o strategie oportunistă, a evitării complexității sintactico-gramaticale atât la nivelul conjugării cât și la nivel frazal (evitarea ipotaxei). Totuși, ipoteza evitării complexității este de nesusținut dacă se ia în considerare efectul acestui gerunziu asupra întregii enunțări. Mai degrabă și aici e vorba despre o strategie de discurs prin care naratorul predicativizează aceste forme nepersonale în scopul principal de a obține spre exemplu, paratixa narativă. De altfel, în limba emigranților de primă generație ce s-a studiat pînă acum¹⁶, procesele de interferență datorate contactului nu privesc atât de stringent planul gramatical-sintactic (Cherciov 2011, Cohal 2011).

Aceste nevoi expresive ale narațiunii orale pot întrerupe – prin folosirea gerunziului – fluxul logic al comunicării cu scopul de a recupera conținut, ori, din contră, pentru a asigura neîntreruperea firului narativ; în acest sens ele pot chiar 'forța' sensul verbului la gerunziu.

Apărut – ca mai toate inovațiile, respectiv adopțiile – mai întîi la nivelul lui *parole*, gerunziul narativ discutat aici reprezintă un caz de folosire a timpurilor nepersonale cu funcție de predicat conform necesităților expresive ale acestui stil al limbii, prin aceasta apropiindu-se și mai mult de statutul de verb predicativ în româna actuală.

¹⁶ Pentru româna din Spania, Jieanu, I. (2012), *Interferențe lingvistice româno-spaniole*, Ed. Lumen, Iași.

Bibliografie

- Banfi, E. (1990), *The Infinitive in South East European Languages*, în Bechert, J., Buridant, C., Bernini, G. (coord.), *Toward a Typology of European Languages*, Mouton, Berlin – New York – Amsterdam, p. 165-183.
- Caragiu, M. (1957), *Sintaxa gerunziului românesc*, în «Studii de gramatică», II, p. 61-89.
- Caragiu Marioțeanu, M. (1962), *Modurile nepersonale*, în «Studii și cercetări Lingvistice», I, p. 29-43.
- Cherciov, M. (2011), *Between Attrition and Acquisition: the Dynamics between Two Languages in Adult Migrants*, Teză de doctorat, Universitatea din Toronto.
- Cohal, A. L. (2011), *Mutamenti nel romeno di immigrati in Italia*, Teză de doctorat, Universitatea din Pavia.
- Cornilescu, A., Iclezan-Dimitriu, I. (1996), *Accuracy and Fluency: English Grammar Exercises for Intermediate and Advanced Students. Non-finite Forms: Infinitives, Gerunds and Participles*, Ed. Institutul European, Iași.
- Dascălu Jinga, L. (2002), *Corpus de română vorbită. Eșantioane*, Ed. Oscar Print, București.
- Diaconescu, I. (1989), *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
- Diaconescu, I. (1995), *Sintaxa limbii române*, Ed. Enciclopedică, București.
- Dimitriu, C. (1999), *Tratat de gramatică a limbii române, Morfologia*, Ed. Institutul European, Iași.
- Drașoveanu, D. D. (1997), *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Ed. Clusium, Cluj-Napoca.
- Edelstein, F. (1972), *Sintaxa gerunziului românesc*, Ed. Academiei, București.
- GALR (2008), *Gramatica limbii române*, Valeria Guțu Romalo, (coord.), vol. 1, *Cuvântul*, Ed. Academiei Române, București.
- GALR (2008), *Gramatica limbii române*, Valeria Guțu Romalo, (coord.), vol. 2, *Enunțul*, Ed. Academiei Române, București.
- Genette, G. (1972), *Figures III*, Ed. Seuil, Paris.
- Hopper, P. J., Traugott, E. C. (2003), *Grammaticalization*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ionescu-Ruxăndoiu, L. (2002), (coord.) *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*, Ed. Universității din București, București.
- Iordan, I., Robu, V. (1978), *Limba română contemporană*, Ed. Pedagogică, București.
- Irimia, D. (1983), *Structura gramaticală a limbii române: sintaxa*, Ed. Junimea, Iași.
- Irimia, D. (2008), *Gramatica limbii române*, Ed. Polirom, Iași.
- Lehmann, C. (1988), *Towards a typology of clause linkage*, în Haiman, J., Thompson, S. A. (coord.), *Clause combining in grammar and discourse*, Typological Studies in Language, 18, Benjamins, Amsterdam, p. 181-226.
- Lonzi, L. (1991), *Frași subordonate al gerundio*, în Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. (coord.), *Grande grammatica italiana di consultazione*, Ed. Il Mulino, Bologna, vol. 2, p. 571-592.
- Malinson, G. (1986), *Rumanian*, Ed. Croom Helm, London.
- Merlan, A. (1998), *Sintaxa și semantica-pragmatica românei vorbite. Discontinuitatea*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- Mihăescu, H. (1960), *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman*, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București.

- Nemțuț, A.-P. (2011a), *Omonimie și ambiguitate la formele verbale nepersonale românești*, în «Philologica Jassyensia», VII, 2 (14), 2011, p. 213-232.
- Nemțuț, A.-P. (2011b), *Modurile nepersonale ale verbului în limba română contemporană*, Ed. Universității din Oradea.
- Perdue, C. (1993), *Adult Language Acquisition: cross-linguistic perspectives*, Cambridge University Press, Cambridge – New York.
- Philippide, A. (1894), *Istoria limbii române, I, Principii de istoria limbii*, Tipografia Națională, Iași.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. N., Svartvik, J. (1972), *A Grammar Of Contemporary English*, Ed. Longman, London.
- Schwarze, C. (2009), *Grammatica della lingua italiana*, Ed. Carocci, Roma.
- Siewierska, A. (1984), *The passive: a comparative linguistic analysis*, Ed. Croom Helm, London.
- Skaaden, H. (2005), *First language attrition and linguistic creativity*, în «International Journal of Bilingualism», 9, 3-4, p. 435-452.
- Șuteu, F. (1957), *Însemnări pe marginea anumitor construcții gerunziale*, în «Limba română», 5, p. 15-22.
- Tekavčić, P. (1972-1980), *Grammatica storica dell'italiano*, Ed. Il Mulino, Bologna.
- Vulpe, M. ([1980] 2006), *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, în *Opera lingvistică*, vol. 3, Ed. Clusium, Cluj.